

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADVA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

BEVÁZÁRÓ

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XVII. KÖTET. I. SZÁM.

EGYIPTOLOGIAI TANULMÁNYOK

A CHRONOLOGIA KÖRÉBŐL.

Dr MAHLER EDÉTŐL.

Ára 15 kr.

BUDAPEST.

1898.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

I. k. I. Solon adótörvényéről. *Telffy Ivántól.* Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvről. *Telffy Ivántól.* 10 kr. — III. A legújabb magyar Szentírásról. *Tarkányi J. Belától.* 20 kr. — IV. A Nibelu-gének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól.* 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, s ezek tekintetéből Akademiánk feladása. *Toldy Ferencztől.* 10 kr. — VI. A leleti török nyelvről. *Vambéry Ármintól.* 10 kr. — VII. Goleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 30 kr. — VIII. A magyar egyházak ezeréves énelkei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel 60 kr. — IX. Adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz Szótárkaja 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. 60 kr. — 5. Szenczi Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől.* — X. A magyar hővitelt mondát. *Brassai Samueltól.* 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 20 kr. (1867—1869.)

K. I. A Konstantinápolyból legújabbán érkezett négy Corvin-codexről. *Mulray Gábor* l. tagtól. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Josannovits Gy.* l. tagtól. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. *Pinyai Henrik* l. tagtól. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hét-szigei görög népnyelv. *Telffy Iván* lev. tagtól. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Éthikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régibb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkaja 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növényzeti névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölésük módjairól. Gr. *Kuan Géza* lev. tagtól. 20 kr. — IX. Magyar szófejtőzetések. *Szilady Aron* l. tagtól. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szénassy Sándor* l. tagtól. 30 kr. — XI. A defferekrol. *Szilady Aron* lev. tagtól. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szvorényi Jozseftól.* 10 kr. (1869—1872.)

III. k. I. Commentator commentatus. Parlózatok Horatius satiráinak magyarizói után. *Brassai Samuel* r. tagtól. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barozai Akos fejedelemhez bonyultott törve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyesem ügyében. *Szabó Károly* r. tagtól. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bitútz Lajos felett. *Szabó Imre* l. tagtól. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* l. tagtól. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Pinyai Henrik* l. tagtól. 10 kr. — VI. A finn költészetrol, tekintettel a magyar óköltészetre. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Agost, külső l. tag felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az iskolákban. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Gricon Jakab felett. *Riedl Szende* l. tagtól. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. Gr. *Kuan Géza* l. tagtól. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 20 kr. (1872—1873.)

IV. k. I. szám. Paraleipomena kai diorthomena. A mít nem mondták s a mít csoszul mondták a commentatorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére. különös tekintettel a magyarra. *Brassai Samuel* r. tagtól. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Melléklet öt khályiok dana hangjegye. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító írja nyelvudományának művelése hazánkban. Székfoglaló *Bartalus Antal* l. tagtól. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletrol hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra kéleten. Dr. *Goldziher Ignác*tól. 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A német-országi philologok és tanfőrfiak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. *Budenz Jozsef* r. tagtól. 15 kr. — VII. szám. Az új szókrol. *Fogarasi János* r. tagtól. 15 kr. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es igékről. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* l. tagtól. 1875. 15 kr. (1873—1875.)

V. k. I. szám. Nyelvészkedő hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Samuel* r. tagtól.

ÉRTEKEZÉSEK

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYI OSZTÁLYA KÖRÉBŐL

TIZENHETEDIK KÖTET.

AZ OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTETTE

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1902.

300908

MAGY. I. OSZTÁLY
KÖNYVTÁRA

Az Athenaeum T.-i. könyvnyomdája.

TARTALOM.

- VI. szám. Egyiptológiai tanulmányok a chronologia köréből. DR. MAHLER EDÉRTŐL.
- ✓II. > Naszreddin hodsa tréfái. KÜNÖS IGNÁ CZ I. tagtól.
- ✓III. > A perzsa népdal. DR. KÉGL SÁNDORTÓL.
- ✓IV. > Melyik nyelvjából valók a magyar nyelv régi német jövevényszavai? MELICH JÁNOSTÓL.
- ✓V. > Brassai Sámuel mint aesthetikus és műkritikus. KOZMA FERENCZ I. tagtól.
- ✓VI. > Sz. Ágoston regulának magyar fordítása Cosius (Bánffy) Gergelytől. DÉZSI LAJOSTÓL.
- ✓VII. > Czákó Zsigmond ismeretlen drámai költeménye. (Székfoglaló.) VADNAV KÁROLY r. tagtól.
- ✓VIII. > Szent István veszprémvölgyi donatiójának görög szövegéről. Fényképmelléklettel. GYOMLAY GYULA I. tagtól.
- ✓IX. > Adalékok az egyiptomi nyelvhez. MAHLER EDÉRTŐL.
- ✓X. > Az első magyar bibliographus. (Székfoglaló.) ID. SZISNYEI JÓZSEF I. tagtól.

EGYIPTOLOGIAI
TANULMÁNYOK

A CHRONOLOGIA KÖRÉBŐL.

Dr MAHLER EDÉTŐL.

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA.

1898.

Egyiptológiai tanulmányok a chronologia köréből.

I. RÉSZ.

(Olvastatott a M. T. Akadémia I. osztályának 1898. január 24-én tartott ülésében.)

Már néhány évvel ezelőtt utaltam arra, hogy a régi egyiptomiak csillagászati és chronologiai szövegeiben oly írásjegyek fordulnak elő, melyeket, chronologiai ismeretek hiányában, tévesen értelmeztek. Így például a „Zeitschrift für ägyptische Sprache und Alterthumskunde“ czimű folyóiratnak 1890. évfolyamában kimutattam, hogy a $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ csoport, a mely „az új éjszakájá”-nak fordított, minélfogva a polgári nap kezdetét illetőleg sok téves következtetést okozott, tulajdonképen nem más, mint a héber naptárban előforduló $\text{עֶרְבַּיִם רֵאשִׁית הַשָּׁבָע}$ csoport. S egyuttal kimutattam azt is, hogyha a $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ jel, mely máskülönb en „éjszakát” jelent, valamely ünnepnappal áll kapcsolatban, nem amaz ünnepnek éjszakáját (a szóban álló polgári nap sötét felét), hanem az ünnepet megelőző teljes napot jelenti, körülbelül olyformán, a mint a német „Sonabend” a szombatot, nem pedig a vasárnap estéjét jelenti.

A rendelkezésemre álló feliratokban még több oly hieroglyph csoportot találtam, melyeknek helyes megfejtése még eddig nem sikerült; azt hiszem, nem lesz érdektelen, ha azokat nyelvtudományi és chronologiai szempontból közelebbi vizsgálat alá veszem.

a) $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ *

E csoportot Brugsch „Matériaux” czimű munkájában a $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ = duant, $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ * = duat, $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ * vagy $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ = duau szó egyik variánsának magyarázza s azért ezt „reggel”-nek mondja. Később azonban („Thesaurus” 90. l.) ezen magyarázattól eltért és e csoportot a $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ vagy $\overline{\text{ⲙⲓⲛⲓⲛⲓ}}$ * = sebit szó egyik variánsának vette, mely utóbbi a görög-római korszak emlékein „az éj-

Vollendung seines erneuerten Kreislaufes, die nach ägyptischer Mondrechnung am 15. Tage des Mondmonates eintraf.“

Mert tehát a 𓄀 jel a héber „ros“ kifejezéssel egyértelmű, a 𓄀 csoport sem jelenthet mást mint „újévnap“-ot, nem pedig valamely meghatározott esztendőnek kezdő vagy epochális napját. Ép úgy, a mint a héber kifejezés: חמשה עשר általában nem épen a polgári vagy vallási esztendő újévnapját jelenti, ép úgy még nincsen meghatározva, hogy a 𓄀 csoport mely évfomásra vonatkozik. Találni is ezt a csoportot, úgy a mozgó, valamint a végleges esztendővel, sőt még a holdévvvel is kapcsolatba hozva; s mivel az összes évfomák hónapjai hasonlóak, így tehát minden évforma újévnapjának a neve: „Thoth 1.“ A 𓄀 csoporttal jelölt keltetésből még mindig nem tűnik ki, vajjon melyik évforma értendő alatta. Erre nézve csak más körülmények adnak útbaigazítást. Ha például a 𓄀 csoport a Siriusnak heliakus keltével jön kapcsolatba, úgy akkor csakis a normális esztendő újévnapjáról lehet szó.

Ez előfordul a denderai szövegél:

„Ama szép ünnepnapon, a midőn atyjára tekint, egyesül az ég a földdel, s szövetkezik a jobb szem (Sirius) a ballal (Nappal), 𓄀 újévnapján, Thóth 1-én.“

Ha a csoport a Nilus áradásával kapcsolatban említették, úgy akkor csak a végleges napévről (a tropikus évről) lehet szó. Így például olvasni:

„Ő (a Sothis) forrásgödreiből előhossa a Nilust újévnapján.“

És itt megint 𓄀 csoporttal van „újév napja“ megjelölve.

Hasonló példát találunk a következőben:

„Az isteni Sothis, újesztendőnek úrnője, mely kellő időben meghozza a Nilust.“

Itt is a 𓄀 csoportot használták.

Ugyanez az eset áll itten:

„Az égi Sothis hozza a Nilust az év kezdetén (újév napján).“

Az itten felsorolt két formán kívül ránk maradt még egy harmadik, t. i. 𓄀 .

Lepsius és utána Brugsch a mozgó esztendő újévnapját vélték benne látni. Hogy e fültevés téves, bizonyítja a következő szöveg, mely egy, a berlini museumban lévő koporsó feliratában fordul elő:

„Sothis, a hatalmas, újévnapnak úrnője.“

Itt semmi szin alatt nem lehet a mozgó év újévnapjára következtetni, mert ezen évfomának semmi köze nincs a Sothissal vagy annak heliakus keltével. Itten csakis a Sirius-évről lehet szó.

A szövegek behatóbb átkutatása azonban mutatja, hogy nem egészen helyes, ha a 𓄀 jelt „újév napja“-val azonosítjuk. 𓄀 egyszerűen annyit jelent, mint „𓄀 = rison = az első“, és 𓄀 -vel ép úgy függ össze, a mint a megfelelő héber ראשון a ראש szóval összefügg. Erre nézve elég bizonyítékunk van. Thoth hónap, a sa-évszak (𓄀) első hónapja, 𓄀 -nak neveztetik; tybi hónap, a pére-évszak (𓄀) első hónapja, 𓄀 -nek iratik; és pachon-t, a smw-évszak (𓄀) első hónapját, 𓄀 -nak találjuk írva. További például szolgál III. Thutmosis király (uralk. 1503—1449 K. e.) megkoronáztatásának kelte, melyet többek között az úgynevezett statisztikai táblákon Karnakban találhatunk:

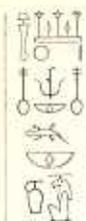
„XXIII. esztendő, a smw-időszak első hónapja (pachon), annak 4. napján.“

Az esnehi naptárban Thoth hónapnak 19. napja ekkép van írva: 𓄀 , azaz: „a sa-évszak első havának 19. napja.“

Hogy 𓄀 = „első“, annak legjobb bizonyítékát találjuk az esnehi naptár következő feljegyzésében:

Itten az „újév napja“ már 𓄀 jeggyel van megjelölve, s mivel e jel csakis a Sirius-évre vonatkozhatik, teljesen lehetetlen, hogy a 𓄀 jel a mozgó évnak kezdetét jelezze.

E szöveg szó szerinti fordítása a következő:

„A *sa*-évszak első hónapjának első napja, az újévnapja; ez kétszeresen jó: Ammon ünnepe és Chuam ünnepe.“

Más szóval ez annyit tesz, hogy:

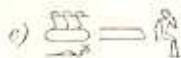
„Thoth elsején, azaz újévnapján kettős ünnep van, t. i. Ammon és Chuam ünnepeltetése.“

A jelet továbbá még (= hónap) jellel találjuk kapcsolatba hozva, s akkor annyit jelent, mint „újhold napja“, vagy pedig annyit is jelent, mint „első napja a holdhónapnak“; általában pedig a „*há 1-ső napját*“ jelenti. Olvassuk:

azaz: „Minden hónap első napját határozza meg.“

A régi egyiptomiak tehát különbséget tettek = *raš* *raš* és = *raš* között. Az első csoport *holdtöltete*, azaz a holdhónap 15. napjára vonatkozott, mely napon a hold pályafutását befejezi s újból megújul. A második csoport a tulajdonképeni *újholdnapot* jelöli meg, azaz ama napot, a midőn a conjunctió beállott, a mi a holdhónap első napján történik; később e jellel általában a „*há elsejét*“ jelölték meg.

Úgy a mythologiai, valamint a csillagászati és naptári feliratokban gyakran találni a Sirius heliakus keltének napját fentti csoporttal jelképezve; e csoport neve: „A gyermek a bölcsőjében.“ Bizonyos elvont fogalmaknak személyesítése, valamint a jelképezés egyetlen egy népmél sem jutott oly tükélyre, mint az egyiptomiaknál.

Még a sötét sírokból is találni feliratokat és papyrustekercseket, melyek teli vannak a Nap-nak hymnusszerű dicsőítésével és ennek minden képzelhető kitérőtítő jelzőivel. Az ő kelte és

nyugta úgyszólván központját képezi mind azon elmékedéseknek, melyek képekkel dús nyelven, összekötve gazdag képzelettel és symbolismussal, ránk maradtak.

A ptolomaei és római korszakban a napnak 12 óráját külön-külön jelekkel fejezték ki, még pedig isteneknek és szent állatoknak alakjaival. Így például a Nap az első reggeli órában mint „*most született gyermek*“ szerepel. Az egyes lajstromokhoz csatolt nevek a Napot mint „*gyermeket*“ (nehen) jelölik, ha fölkelése óta csak egy óra telt el; ha három óra, akkor mint „*ifjút*“ (hawennu); ha 12 óra, akkor mint „*aggastyánt*“ (uh h wër). Egy Denderán talált szöveg a napistenről ilykép nyilatkozik:

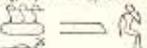
„Reggel gyermek, délben ifjú és este aggastyán.“

Ugyanez a gondolat jut kifejezésre a Nap évi pályáját illetőleg is. Téli solstitium idején a Nap neve „Nap-gyermek“ és jegye ez: ; a tavaszi napéjegyenkor neve „ifjú“ és jegye: = hawennu; nyári solstitiumkor neve „a nagy Nap“: és őszi napéjegyenkor neve: „aggastyán“.

Sőt mi több, az esztendő is valamely istennő alakjával lön személyesítve. A feliratokból kitűnik, hogy e személyesítés Isis-Sothis istennő egy különös alakjával történt, mely alak Memphis városában „*Ronpit*“ név alatt terjedt el és különös tiszteletben részesült.

A „*ronpit*“-szót Brugsch = „*rn*p“ ige egy derivatumanak tekinti; *rn*p = „időszakonként megújulni, megifjodni“. Valamint a héber „*שנה* = év“ szó alapját az évszakok és növényzet ismétlődése képezik, ép úgy a „*ronpit*“-szót is vissza kell vezetnünk a természeti jelenségek korszakonkénti megújulásához.

Ezen kívül még egy második körülmény is tekintetbe vendő. Egyiptomnak gazdagsága a Nilus áradásának nagymérvőségétől függött. Észrevették azonban, hogy a Nilus áradása Sirius heliakus keltével állott be. Nem lehet tehát csodálni, ha a Sothis az áradás okozójának nézték, s hogy ezért az általa jelképezett Isis istennőnek különös hódolattal és tisztelettel tartozni véltek. S tényleg is különös ünnepélyekkel és egy sajátos Isiskultusszal dicsőítették kora reggel a Sothis heliakus keltét, a melyet úgy vallási, mint anyagi okoknál fogva lázas türelmetlenséggel

vártak. Számtalan szöveg tehát a Sothis Isisnek mondja, és „születése“ a „felkelés“, „kelet“ fogalmat helyettesíti; a = „a gyermek az ő bölcsőjében“ nem más, mint jelképe a Sothis csillag újév reggelén történt heliakus keltének.

Ezekből kifolyólag tehát igen természetes, ha számtalan szövegben az „újév napját“ az egyszerű jelképes csoporttal találjuk kifejezve, s hogy az ötödik szökőnap, a mely nem más, mint az újévet megelőző nap, azáltal jelöltetett, hogy ezen jelképes csoport elé az éjszakának jegyét (= éjszaka = 𓂏) írták.

Brugsch („Thesaurus inscrip. aegyptiacarum“ című munkájában) erre nézve azt írja: „A tentyrai iratokban előforduló haru gorh nechen em šestef = a bölcsőjében levő gyermek éjszakájának napja“ kifejezésről csak annyit tudunk, hogy a szóban forgó nap az év végéhez tartozó öt szökőnap egyikéhez tartozott.“ Most azonban tudjuk már azt, hogy e nap nemcsak az öt szökőnaphoz tartozik, hanem hogy általa az ötödik szökőnap jelöltetett meg.

tagtól. 30 kr. — IV. szám. Brassai és a nyelvújítás. *Ballaqi Mór* r. tagtól. 15 kr. — V. szám. Emlékbeszéd Kriza János l. t. felett *Szász Károly* l. tagtól. 25 kr. — VI. szám. Művészet és nemzetiség. *Bartalus István* l. tagtól. 20 kr. VII. szám. Aeschylus. *Telley Iván* lev. tagtól. 80 kr. — VIII. szám. A mutató névmás hibás használata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 10 kr. — IX. szám. Nyelvtörténelmi tanulmányok a nyelvújításra nézve. *Imre Sándor* l. tagtól. 60 kr. — X. szám. Berczy Károly emlékezete. *Arany László* l. tagtól. (1875—1876.)

VI. k. I. szám. A lány aspiraták kiejtéséről a zenében. *Mayr Auréltól* 10 kr. — II. szám. A mandulok szertartásos könyve. *Balint Gabortól*. 10 kr. — A rómaiak eutirájáról és eutirairóikról. *Dr. Balint Gabortól* l. tagtól. 20 kr. — IV. szám. A spanyolszági arabok helye az iszlám fejlődése történetében, összehasonlítva a keleti arabokéval. *Goldáshor Ignác* l. tagtól. 50 kr. — V. Emlékbeszéd Jakab István l. t. fölött. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VI. Adalék a m. t. Akadémia megalapítása történetéhez. I. *Szalgyi István* l. tagtól. II. *Vaszary Kolozstól*. III. *Révész Imre* l. tagtól. 60 kr. — VII. Emlékbeszéd Mátray Gábor l. t. felett. *Bartalus István* l. tagtól. 10 kr. — VIII. A mordvaiak történelmi viszonyosságai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 20 kr. — IX. *Eranos. Telley Iván* l. tagtól. 20 kr. — X. Az ik-es igékről. *Joannovics György* l. tagtól. 40 kr. (1876.)

VII. k. I. Egy szavazat a nyelvújítás ügyében. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — II. Podhorszky Lajos magyar-sínai nyelvhasználtása. *Budenz Jozsef* r. tagtól. 10 kr. — III. *Lessing* (székfoglaló). *Zichy Antal* l. tagtól. 20 kr. — IV. Kapcsolat a magyar és szomni irodalom között. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 10 kr. — Néhány ösműveltségi tárgy neve a magyarban. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 30 kr. — VI. Rankavis Kleon új-görög drámája. *Telley Iván* l. tagtól. Ára 30 krajczár. — VII. A nevekük és új-személyragokról. *Imre Sándor* l. tagtól. 20 kr. — VIII. Emlékbeszéd Székács József t. tag fölött. *Ballaqi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IX. A török-tatár nép primitív eutirájában az égi testek. *Vambéry Armától*. 10 kr. — X. Batori László és a Jordánszky-codex bibliafordítása. (Székfoglaló). *Folt Györgytől*. 10 kr.

VIII. k. I. Corvin-codexek. *Dr. Abel Jenőtől*. 60 kr. — II. A mordvaiak pogány istenei s ünnepei szertartásai. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 50 kr. — III. Orosz-lapp utazásomból. *Dr. Genetz Arvidtól*. 20 kr. — IV. Tanulmány a japáni művészetéről. *Gr. Zichy Ágostól*. 1 frt. — V. Emlékbeszéd Pázmányi Horvát Endre 1839-ben állonyt r. t. fölött. A születése századik évfordulóján, Pázmándon rendezett ünnepélyen, az Akadémia megbízásából tartotta *Szász Károly* r. t. 10 kr. — VI. Ülkönposhár. A régi magyar jogi szokásunk egyik töredéke. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — VII. Az ugynevezett lány aspiraták phonetikus értékéről az ő-índben. *Mayr Auréltól*. 60 kr. — VIII. Magyarországi humanitások és a dumi tudós társaság. *Dr. Abel Jenőtől*. 80 kr. — IX. Ujperzsa nyelvjárások. *Dr. Pozder Karolytól*. 50 kr. — X. Berecszászi Nagy Pál élete és munkái. Székfoglaló. *Imre Sándortól*. 30 kr.

IX. k. I. Emlékbeszéd Schiefner Antal k. tag felett. *Budenz J.* r. tagtól. 10 kr. — II. A Boro-Budur Jáva szigetén. *Dr. gr. Zichy Ágost* l. tagtól. 40 kr. — III. Nyelvünk újabb fejlődése. *Ballaqi Mór* r. tagtól. 20 kr. — IV. A hunnok és avarok nemzetisége. *Vambéry Armá* r. tagtól. 30 kr. — A Kün- vagy Petrarka-codex és a künok. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 30 kr. — VI. Emlékbeszéd Lawas Henrik György külső tag felett. *Szász Károly* r. tagtól. 10 kr. — VII. Ős vallásunk főistenei. *Barna Ferdinánd* l. tagtól. 40 kr. — VIII. Schopenhauer eszothetikája. *Dr. Ruzsicska Kálmántól*. 10 kr. — IX. Ős vallásunk kisebb isteni lényei és áldozat szertartásai. *Barna F.* l. tagtól. 30 kr. — X. *Lessing* mint philologus. *Dr. Kont Ignác*tól. 30 kr. — XI. Magyar egyházi népének a XVIII. századából. Székfoglaló. *Bogisich Mihály* l. tagtól. 50 kr. — XII. Az analogia hatásáról, főleg a szóképzésben. *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 20 kr.

X. k. I. A jelentéstan alapvonalai. Az alakokban kifejezett jelentések. (Székfoglaló). *Simonyi Zsigmond* l. tagtól. 30 kr. — II. Etzelburg és a magyar hőmonda. (Székfoglaló). *Heinrich Gusztáv* l. tagtól. 20 kr. — III. A M. T. Akadémia és a szémi irodalmi társaság. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 20 kr. — IV. Ertsük meg egymást. (A neologia és orthologia ügyében.) *Joannovics György* t. tagtól. 30 kr. — V. Baranyai Deesi János és Kis-Viczay Péter közmondásai. *Ballaqi Mór* r. tagtól. 10 kr. — VI. Euripides tropusai összehasonlítva Aeschylus és Sophokles tropusáival. Miveltégtörténeti szempontból. (Adalék a költészet összehasonlító tropikájához.) *Dr. Peto Vilmostól*. 60 kr. — II. gróf Teleki László ismeretlen versei. *Szász Károlytól*. 10 kr. — VIII. *Cautionale et Passionale Hungaricum. Bogisich Mihálytól*. 30 kr. — IX. Az erdélyi hírlapirodalom története 1848-ig. *Jakab Elek* től. 50 kr. — X. Emlékbeszéd Klein Lápót Gyula költag felett. *Dr. Heinrich Gusztáv* től. 40 kr. — XI. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus Istvántól*. 40 kr. — XII. A magyar romantizmus. *Banócsi Jozseftől*. 10 kr. — XIII. Újabb adalék a magyar zene történelméhez. *Bartalus Istvántól*. 40 kr.

XI. k. I. Ugor vagy török-tatár eredetű-e a magyar nemzet? *Hunfalvy Pál* r. tagtól. 10 kr. — II. A magyar nyelv története. *Dr. Peto Vilmostól*. 40 kr. — III. A magyar nyelv története. *Dr. Peto Vilmostól*. 40 kr. —

III. Középkori görög verses regények. *Dr. Telfy Iván* l. tagtól, 30 kr. — IV. Idegen szók a görögben és latinban. *Dr. Pozder Károlytól*, 50 kr. — V. A eszavokról. *Vámbéry Armin* r. tagtól 30 kr. — VI. A számlálás módjai és az év hónapjai. *Hunfalvy Pál* r. tagtól 20 kr. — VII. Telegli Miklós mester magyar katechizmusa 1562-ik évből. *Majlath Béla* l. tagtól, 10 kr. — VIII. Káldi György nyelve. *Dr. Kiss Ignác*tól, 50 kr. — IX. A mahammedán jogtudomány eredetéről. *Goldzither Ignác* l. tagtól 10 kr. — X. Vámbéry Armin »A magyarok eredete című műve néhány főbb állításának bírálata. *Barna Ferdinánd* l. tagtól 60 kr. — XI. A nyelvtudomány történelmi folytonossága és a nyelvőr. *Balogi Már* r. tagtól, 20 kr. — XII. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvtudomány. I. Válaszom Hunfalvy Pál bírálati megjegyzéseire. *Vámbéry Armin* r. tagtól, 30 kr.

XII. k. I. Seneca tragédiái. *Dr. Kont Ignác*tól, 60 kr. — II. Szombatos codexek. *Dr. Nagy Sándortól*, 30 kr. — III. A reflexív és vallásrökolesi elem a költészetben a Longfellow. Székfoglaló. *Szász Béla* l. tagtól, 30 kr. — IV. A belviszonyragok használata a magyarban. *Kunos Ignác* és *Munkácsy Bernádtól*, 50 kr. — V. A magyarok eredete és a finn-ugor nyelvészet II. *Vámbéry Armin* r. tagtól, 50 kr. — VI. Kiktől tanult a magyar irni, olvasni? *Volf György* l. tagtól, 50 kr. — VII. A kuzstamuni török nyelvjárás. *Irta Thury József*, 50 kr. — VIII. Nyelvtudományi mozgalmak a mai görögökönél. *Telfy Iván* l. tagtól, 20 kr. — IX. Boldogasszony, óvallásunk istenasszonya. *Kalmány Lajostól*, 20 kr. — X. A montat dualizmusa. *Brassai Sámuel* t. tagtól, 60 kr. — XI. A kunok nyelvéről és nemzetiségéről. *Gr. Kun Géza* t. tagtól, 40 kr. — XII. Isota Nogarola. *Abel Jenőtől*, 50 kr.

XIII. k. I. Kudrun, a munda és az eposz. *Heinrich G.* l. tagtól, 40 kr. — II. A voltjék nép multja és jelene. *Barna F.* l. tagtól, 20 kr. — III. Palesztina ismeretének kialakása az utolsó három évtizedben. *Goldzither I.* l. tagtól, 40 kr. — IV. A homeroszi Demeter-hymnusról. *Abel Jenő* l. tagtól, 50 kr. — V. A voltjék pogány vallásáról. *Barna Ferdinánd* l. tagtól, 20 kr. — VI. A régi magyar nyelv szótára. *Szarvas Gábor* r. tagtól, 10 kr. — VII. Egy kis viszhang Vámbéry Armin ur válaszára. *Budenz J.* r. tagtól, 20 kr. — VIII. Ki volt Calepinus magyar tolmácsa. *Szilgyi Kálmán* r. tagtól, 10 kr. — IX. Szegedi Lénárt énekeskönyve. *Bogisich Mihály* l. tagtól, 50 kr. — X. Szőrendi tanulmányok. I. rész. *Joannovics Györgytől*, 30 kr. — XI. A kisebb görög tragikusok tropusai. *Peto Vilmostól*, 10 kr. — XII. Heraclius. Bankavis Leon hellén drámája. *Telfy Ivántól*, 30 kr.

XIV. k. I. Az ó- és középkori Terentius biográfiái. *Abel Jenőtől*, 40 kr. — II. Szőrendi tanulmányok. II. rész. *Joannovics Györgytől*, 40 kr. — III. A mordva nép házassági szokásai. *Barna F.* l. tagtól, 30 kr. — IV. Jelentés ujhellén munkákról. *Telfy Iván* l. tagtól, 30 kr. — V. Mythologiai nyomok a magyar nép nyelvében és szokásaiban. *Kalmány Lajostól*, 10 kr. — VI. Etymologiae magnum Romanie. *Páncsók Mikostól*, 20 kr. — VII. A magyar szók. *Simonyi Zsigmond*tól, 30 kr. — VIII. A nyelvújítás történetéhez. *Simonyi Zsigmond*tól, 20 kr. — IX. Szőrend és accentus. *Brassai Sámuel* t. tagtól, 40 kr. — X. Három francia hellenista és a volapük. *Telfy Iván* l. tagtól, 20 kr. — XI. Euhemerus reliqui. *Némethy Gézától*, 60 kr. — XII. Gáti István steganographiája, kapcsolatban a modern stenographiával. *Vikár Belától*, 40 kr.

XV. k. I. Az iszlám vallásos mozgalmak az első négyszázadban. *Dr. Schreiner Már* tontól, 30 kr. — II. André Chénier költészete. *Haraszti Gyulától*, 1 ftt 50 kr. — III. Kombináló szóalkotás. *Simonyi Zsigmond*tól, 40 kr. — IV. Az aranyoszeéki mohácsi nyelvemlékek. *Hunfalvy Páltól*, 15 kr. — V. Psychiatria és politika. *Zichy Antaltól*, 10 kr. — VI. Újabb hellén munkák és a hellén nyelvtaoítáa. *Telfy Ivántól*, 60 kr. — VII. A magyar zene tudományos tárgyalása. *Ponori Theureusk* Emiltől, 20 kr. — VIII. A hangszóly a szlav nyelvekben. *Asbóth Oszkártól*, 80 kr. — IX. A nyelvújítás és az idegen-szerúségek. *Simonyi Zsigmond*tól, 60 kr. — X. Kisfaludy Károly »Mohács« a görögül. *Telfy Ivántól*, 40 kr. — XI. Tanulmányok az újabbkori persa irodalom történetéből. *Dr. Kégl Sándortól*, 1 ftt 50 kr. — XII. Újabb adatok a kún Petrus-Codexhez. *Gróf Kun Gézától*, 15 kr.

XVI. k. I. A besztercei szöszedet. Latin-magyar nyelvemlék a XV. századból. *Fialy Henrik* től, 2 ftt. — II. A pogány arabok költészetének hagyománya. (Székfoglaló.) *Goldzither Ignác*tól, 60 kr. — III. A szlav szók a magyar nyelvben. *Asbóth Oszkártól*, 45 kr. — IV. Paraspondylos Zotikos költeménye a várnai csatáról. *Peto Vilmostól*, 30 kr. — V. Új-görög munkák ismertetése. *Telfy Ivántól*, 20 kr. — VI. Két új-görög nyelvten magyarul és a mai görög verstan. *Telfy Ivántól*, 20 kr. — VII. A Mummelius-féle latin-magyar szöveggyék 1533-ból. *Szamo* a *Istvántól*, 50 kr. — VIII. Guarinus és Janus Pannonius. *Hegedüs Istvántól*, 80 kr. — IX. Kisázsia török dialektusairól. (Székfoglaló.) *Dr. Kunos Ignác*tól, 45 kr. — X. Dicsének Jacobus Ant. Marcellusra. *Irta Janus Pannonius*. *Hegedüs Istvántól*. (Székfoglaló.)

ÉRTEKEZÉSEK

A NYELV- ÉS SZÉPTUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADEMIA.

AZ I. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

REDAKTOR

GYULAI PÁL

OSZTÁLYTITKÁR.

XVII. KÖTET. II. SZÁM.

NASZREDDIN HODSA TRÉFÁL.

خواجه نصر الدینک لطائفی

TÖRÖK (KISÁZSIAI) SZÖVEGÉT GYÜJTÖTTE, FORDÍTÁSSAL ÉS
JEGYZETEKKEL ELLÁTTA

Dr KUNOS IGNÁCZ.

Ára 1 ftt 50 kr.

BUDAPEST.

1899.

Értekezések a nyelv- és széptudományok köréből.

- I. k.** I. Solon adótörvényéről. *Telley Ivántól.* Ára 10 kr. — II. Adalékok az attikai törvénykönyvhöz. *Telley Ivántól.* 10 kr. — III. A legújabb magyar Szantirásról. *Tarkanyi J. Bélától.* 20 kr. — IV. A Nibelungének keletkezéséről és gyanítható szerzőjéről. *Szász Károlytól.* 10 kr. — V. Tudománybeli hátramaradásunk okai, a ezek tekintetéből Akadémiánk feladása. *Toldy Ferencztől.* 10 kr. — VI. A keleti török nyelvről. *Vambéry Ármintól.* 10 kr. — VII. Geleji Katona István főleg mint nyelvész. *Imre Sándortól.* 30 kr. — VIII. A magyar egyházak szertartásos énekei a XVI. és XVII. században. *Bartalus Istvántól.* Hangjegyekkel. 60 kr. — IX. Adalékok a régebb magyar irodalom történetéhez. (1. Sztárai Mihálynak eddig ismeretlen szindarabjai. 1550—59. — 2. Egy népirodalmi emlék 1550—75-ből. 3. Baldi Magyar olasz szótárkájja 1583-ból. — 4. Báthory István országbíró mint író. 60 kr. — 5. Szeuzci Molnár Albert 1574—1633). *Toldy Ferencztől.* — X. A magyar bővített mondat. *Brassai Samueltól.* 20 kr. — XI. Jelentés a felső-ausztriai kolostoroknak Magyarországot illető kézirat- és nyomtatványairól. *Bartalus Istvántól.* 20 kr. (1867—1869.)
- II. k.** I. A Konstantinápolyból legújabbban érkezett négy Corvin-codexről. *Mátray Gábor* I. tagtól. 10 kr. — II. A tragikai felfogásról. Székfoglaló. *Szász Károly* r. tagtól. 20 kr. — III. Adalékok a magyar szóalkotás kérdéséhez. *Joannovits Gy.* I. tagtól. 20 kr. — IV. Adalékok a magyar rokonértelmű szók értelmezéséhez. *Finály Henrik* I. tagtól. 20 kr. — V. Solomos Dénes költeményei és a hétszigeti görög népnyelv. *Telley Ivan* lev. tagtól. 20 kr. — VI. Q. Horatius satirái (Éthikai tanulmány). Székfoglaló. *Zichy Antal* I. tagtól. 20 kr. — VII. Újabb adalékok a régebb magyar irodalom történetéhez (I. Magyar Pál XIII. századbeli kanonista. II. Margit kir. hercegnő, mint ethikai író. III. Baldi Bernardin magyar-olasz szótárkájja 1582-ből. Második közlés IV. Egy XVI. századbeli növénytanú névtár XVII. és XVIII. századbeli párhuzamokkal. V. Akadémiai eszme Magyarországon Bessenyei előtt) *Toldy Ferencz* r. tagtól. 40 kr. — VIII. A sémi magánhangzókról és megjelölések módjairól. *Gr. Kuun Géza* lev. tagtól. 20 kr. — IX. Magyar szófejtetések. *Szilády Áron* I. tagtól. 10 kr. — X. A latin nyelv és dialektusai. Székfoglaló. *Szenassy Sándor* I. tagtól. 30 kr. — XI. A defterokról. *Szilády Áron* lev. tagtól. 20 kr. — XII. Emlékbeszéd Árvay Gergely felett. *Szevőényi Józseftől.* 10 kr. (1869—1872.)
- III. k.** I. Commentator commentatus. *Tarlózatok Horatius satiráinak magyarozói után.* *Brassai Sámuel* r. tagtól. 40 kr. — II. Apáczai Csérei János Barczai Akos fejedelemhez benyújtott terve a magyar hazában felállítandó első tudományos egyetem ügyében. *Szabó Károly* r. tagtól. 10 krajczár. — III. Emlékbeszéd Bittóitz Lajos felett. *Szabó Imre* r. tagtól. 10 kr. — IV. Az első magyar társadalmi regény. Székfoglaló *Vadnai Károly* I. tagtól. 20 kr. — V. Emlékbeszéd Engel József felett. *Finály Henrik* I. tagtól. 10 kr. — VI. A finn költészetéről, tekintettel a magyar ösköltészetre. *Barna Ferdinánd* I. tagtól. 40 kr. — VII. Emlékbeszéd Schleicher Ágost, külső I. tag felett. *Riedl Szende* I. tagtól. 10 kr. — VIII. A nemzetiségi kérdés az araboknál. *Dr. Goldsiher Ignácztól.* 30 kr. — IX. Emlékbeszéd Grimm Jakab felett. *Riedl Szende* I. tagtól. 10 kr. — X. Adalékok Krim történetéhez. *Gr. Kuun Géza* I. tagtól. 20 kr. — XI. Van-e elfogadható alapja az ik-es igék külön ragozásának. *Riedl Szende* lev. tagtól. 20 kr. (1872—1873.)
- IV. k.** I. szám. Paraleipomena kai diorthoumena. A mit nem mondtak s a mit rosszul mondtak a commentátorok Virgilius Aeneise II-ik könyvére. különös tekintettel a magyarra. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 40 kr. — II. szám. Bálinth Gábor jelentése Oroszország- és Ázsiában tett utazásáról és nyelvészeti tanulmányairól. Meléklet öt khálymik dana hangjegye. 20 kr. — III. szám. A classica philológiának és az összehasonlító írja nyelvtudománynak művelése hazánkban. Székfoglaló *Bartalus Antal* I. tagtól. 40 kr. — IV. szám. A határozott és határozatlan mondatról. *Barna Ferdinánd* I. tagtól. 20 kr. — V. szám. Jelentés a m. t. Akadémia könyvtára számára keletre hozott könyvekről, tekintettel a nyomdai viszonyokra keleten. *Dr. Goldsiher Ignácztól.* 20 kr. — VI. szám. Jelentések: I. Az orientalistáknak Londonban tartott nemzetközi gyűléséről. *Hunfalvy Pál* r. tagtól. — II. A német-országi philologok és tanfériak 1874-ben Innsbruckban tartott gyűléséről. *Budens József* r. tagtól. 15 kr. — VII. szám. Az új szökről. *Fogarasi János* r. tagtól. 15 kr. — VIII. szám. Az új magyar orthologia. *Toldy Ferencz* r. tagtól. 15 kr. — IX. szám. Az ik-es-igéről. *Barna Ferdinánd* I. tagtól. 15 kr. — X. szám. A nyelvújításról. *Szarvas Gábor* I. tagtól. 1875. 15 kr. (1873—1875.)
- V. k.** I. szám. Nyelvészeti hajlamok a magyar népnél. *Barna Ferdinánd* lev. tagtól. 25 kr. — II. sz. A neo- és palaeologia ügyében. *Brassai Sámuel* r. tagtól. 30 kr. — III. szám. A hangsúlyról a magyar nyelvben. *Barna Ferdinánd* lev.

NASZREDDIN HODSA

TRÉFÁI.

خوجه نصر الدين لطيفى

TÖRÖK (KISÁZSI) SZÖVEGÉT GYŰJTÖTTE, FORDÍTÁSSAL ÉS

JEGYZETEKSEL ELLÁTTA

DR. KÚNOS IGNÁCZ.

MAGY. AKADEMIÁI
KÖNYVTÁRA

BUDAPEST.

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADEMIÁ.

1899.